OIKEUSMINISTERIÖ

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
Julkisoikeusyksikkö
Mira Turpeinen

LAUSUNTO

20.10.2022

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain, terveydenhuoltolain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 197/2022 vp)

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa otsikkoasiassa. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi erityisesti sosiaalihuoltolakia ja terveydenhuoltolakia.

Lausuntokierroksella oikeusministeriön kommentit koskivat aikataulun vuoksi sosiaalihuoltolakiin ja terveydenhuoltolakiin tehtäviä muutoksia ja näiltäkin osin vain keskeisiä kohtia.

Oikeusministeriö toteaa lausuntonaan kunnioittavasti seuraavan.

Yleistä

Oikeusministeriö on nyt lausuttavana olevan hallituksen esityksen osalta antanut esityksen valmisteluvaiheessa esitysluonnoksesta 9.6.2022 päivätyn lausunnon (VN/23566/2021-OM-44) sosiaali- ja terveysministeriölle. Lausunnossa katsottiin, että esitysluonnoksen tavoitteina voidaan yleisesti pitää kannatettavina, mutta osin epäselväksi jäi, missä määrin kyse on pääosin lainsäädännön systematisointiin liittyvistä muutoksista ja missä määrin kyse on myös sisällöllisistä muutoksista (ml. mahdolliset muutokset suojan tasossa). Oikeusministeriö painotti lausunnossaan sitä, että jos suojan taso muuttuu, sen tulee selkeästi ilmetä esityksestä ja esittää tarpeelliset perustelut muutoksille huomioiden erityisesti perustuslain 19 §:n 1 ja 3 momenttiin kiinnittyvät lähtökohdat. Tämä on edellytyksenä sille, että sääntelyn vaikutuksia henkilöiden oikeusasemaan voidaan arvioida.

Toisaalta, kuten esityksessä myös tuodaan esille, mielenterveys- ja päihdepalvelujärjestelmän keskeisimmät ongelmat eli palvelujen riittämätön resursointi ja henkilöstön saatavuuden vaikeudet eivät suoraan liity voimassa olevan lainsäädännön puutteisiin (s. 61). Tämä herättää kysymyksen siitä, miltä osin esimerkiksi sosiaalihuoltolakiin (uusi 2 a §) ja terveydenhuoltolakiin (uusi 8 a §) tehtävillä muutoksilla voidaan ratkaista soveltamiskäytännössä ilmenneitä epäselvyyksiä, mikäli kyse on enemmänkin työntekijöiden osaamiseen ja koulutukseen tai kokonaisvaltaista lä-

hestymistapaa edellyttävistä tilanteista, eikä niinkään välttämättä lain tasolla olevasta tulkinnallisesta epäselvyydestä. Voimassa olevan lainsäädännön sisällön täsmentämistä voidaan sinänsä pitää perusteltuna.

Tässä lausunnossa kiinnitetään huomiota vielä seuraaviin kohtiin.

7 a §. Yhteisösosiaalityö ja etsivä työ

Esityksen 7 a §:ää on pitkälti täsmennetty oikeusministeriön kommenttien mukaisesti. Yhteisösosiaalityön osalta ilmenee myös säännöstasolla, kenen vastuulla toiminnan järjestäminen on (”hyvinvointialueen järjestämää”) sekä ne tahot, joiden kanssa yhteistyössä toimintaa järjestetään.

Mikäli etsivää työtä järjestetään osana yhteisösosiaalityötä, lähtökohtaa lienee myös kyseisen toiminnan kuulumisen hyvinvointialueen vastuulle. Oikeusministeriö on aikaisemmassa lausunnossaan katsonut, että jos esityksen yhtenä tavoitteena on nimenomaan eri toimijoiden vastuun selkeyttäminen, tulisi myös ilmetä, onko kyseiset tehtävät nimenomaan hyvinvointialueen vastuulla vai mahdollisesti myös kunnan vai molempien. Esityksestä ei vieläkään kovin selkeästi ilmene, onko etsivää työtä pidettävänä joissakin tilanteissa itsenäisenä toimintona yhteisösosiaalityöstä.

24 b §. Päiväkeskus päihdetyön erityisenä palveluna

Pykälän sisältöä on rajattu aikaisemmasta. Nykyinen pykälä ei sisällä yöaikaista tilapäistä majoitusta. Syyksi esityksessä mainitaan kustannustenarviointiin liittyvät haasteet (s. 113). Koska aikaisemmassa esitysluonnoksessa myös tilapäistä majoitusta pidettiin viimesijaisena keinona turvata päihteitä ongelmallisesti käyttäville henkilöille mahdollisuus mm. ympärivuorokautiseen majoitukseen, jossakin määrin epäselväksi jää tämän tarkoituksen toteutuminen henkilöiden oikeuksien osalta.

Yleisesti pykälää ja perusteluita on asianmukaisesti täsmennetty. Esityksen 24 b §:stä ilmenee, että hyvinvointialueen on järjestettävä päihteitä ongelmallisesti käyttäville henkilöille päiväkeskuspalvelua, jossa perustarpeisiin vastaamisen lisäksi tarjotaan sosiaaliohjausta. Perusteluissa on täsmennetty että, oikeus asiointiin nimettömänä liittyy nimenomaan siihen, että pyritään madaltamaan kynnystä hakeutua avun piiriin.

Pykälän perusteluissa todetaan, että ”mikäli henkilön sosiaalihuollon tuen tarve olisi ilmeinen eikä palvelutarpeen arvioinnille olisi estettä, olisi se tehtävä sosiaalihuoltolain 4 luvussa säädetyin tavoin. Lisäksi olisi huolehdittava, että henkilön kiireellisen avun tarve arvioitaisiin välittömästi (s. 128)”. Samalla perusteluissa todetaan, että ”palvelu olisi kohdennettu kaikkein vaikeimmassa asemassa oleville henkilöille, joita ovat esimerkiksi päihteitä ongelmallisesti käyttävät, asunnottomat tai huonoissa oloissa asuvat, taikka päihdekierteessä olevat, joiden perustarpeiden turvaaminen on muutoin vaikeutunut tai vaarantunut (s. 128)”.

Voidaan ajatella, että kyseisen henkilöjoukon osalta sosiaalihuollon (ja terveyshuollon) tarve voisi hyvin olla ilmeinen eri tilanteissa. Tältä osin perusteluissa vielä todetaan, että tähän ”palveluun sisältyvä palveluohjauksellinen osuus (sosiaaliohjaus) tulisi järjestää hyvinvointialueen omana virkatyönä sen sisältämän julkisen hallintotehtävän vuoksi (s. 129)”.

Säännöksen tarkoitusta voidaan sinänsä pitää kannatettavana eli pyrkimystä tavoittaa lievällä kynnykselle mahdollisesti nimettömän asioinnin kautta vaikeimmassa asemassa olevia henkilöitä. Säännös tarkoituksena ei kuitenkaan perusteluiden mukaan ole se, että se ehkäisisi viranomaisen velvollisuutta palvelutarpeen arvioimiseen etenkään tilanteissa, joissa tarve olisi ilmeinen.

28 a §. Opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoito opioidilääkkeillä

Oikeusministeriö piti perusteltuna, että asetuksesta on otettu tarkempi säännös lain tasolla. Ehdotettu sääntely vaikuttaisi jäävän vielä laissa jossakin määrin epätäsmälliseksi, eikä laista ilmene, kuka esimerkiksi arvioi korvaushoidon tarpeellisuutta. Lisäksi perusteluissa jää avoimeksi, mistä asioista säädettäisiin nyt laissa ja mistä vielä asetuksessa. Tämä vaikeuttaa sen arviointia, onko sääntelyssä kyse sisällöllisistä vai vain teknisistä muutoksista.